

Таким чином, вивчення кола неповнолітніх, яким може призначатися покарання у виді арешту, дає можливість зазначити, що законодавець не закріпив жодних особливостей щодо цієї категорії осіб, окрім віку, з якого їм може призначатися це покарання.

Дослідження ст. 101 КК, окрім кола правообмежень та неповнолітніх, яким може призначатися арешт, дозволяє визначити і розмір цього покарання. Відповідно до цього припису арешт полягає у триманні неповнолітнього строком від 15 до 45 діб.

Одиницею виміру цього покарання є доба. Це єдине покарання з переліку, передбаченого ст. 98 КК, яке обчислюється у добах. Не відповідає вона і одиниці виміру арешту, що призначається повнолітнім особам. Так, відповідно до ч. 1 ст. 60 КК покарання у виді арешту встановлюється на строк від 1 до 6 місяців. У місяцях передбачається це покарання і в статтях Особливої частини КК.

Отже, слід зазначити, що, по-перше, незважаючи на одиницю виміру арешту в ч. 1 ст. 60 КК та санкціях статей Особливої частини, суд, призначаючи це покарання неповнолітнім, повинен визначити його у добах. По-друге, таке суттєве зменшення розміру арешту неповнолітніх порівняно з повнолітніми цілком відповідає принципам гуманізму, справедливості, економії репресії, а також диференціації кримінальної відповідальності. Зважаючи на специфічність цього покарання, а саме на його «шокову терапію», законодавець цілком правильно зменшив строки відбування арешту особами, які на момент постановлення вироку досягли 16 років.

Таким чином, дослідження особливостей покарання у виді арешту, що може призначатися неповнолітнім, дозволило встановити, що їх основною відмінністю є розмір покарання. Подальший аналіз дасть змогу більш детально дослідити особливості покарань, що можуть призначатися неповнолітнім, а також запропонувати певні зміни, які будуть спрямовані не лише на вдосконалення арешту, а й інших видів покарань.

Рекомендовано до друку на засіданні сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю ІВПЗ АПРН України (протокол № 11 від 9 вересня 2009 р.).

Рецензент — кандидат юридичних наук, доцент Ю. А. Пономаренко.

УДК 343.35:35.08(477):061.1ЄС *Т. Є. Дунаєва*, науковий співробітник лабораторії дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю Інституту вивчення проблем злочинності АПРН України, м. Харків

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гармонізація — це процес приведення національних нормативно-правових актів у відповідність із стандартами ЄС, тобто запровадження норм права ЄС в Україні. Як зазначає Ю. Шемшученко, глобалізація суспільного життя в останні десятиріччя загострила питання про наближення різних правових систем. Гармонізація законодавства дозволяє в м'якій формі приводити різні правові системи до загальноприйнятих вимог. При цьому має наближуватися не тільки національне законодавство відносно європейського права, а й право ЄС із національним законодавством, адже саме останнє є джерелом розвитку європейського права¹. Особливо складною є проблема гармонізації європейського права з національними законодавствами, коли правові колізії стосуються конституцій відповідних держав. Адже основні закони країн забезпечені додатковими гарантіями проти внесення в них змін і доповнень². Національне законодавство також потрібно стабілізувати, щоб уберегти його від частих змін у майбутньому. У країнах Європи у процесі гармонізації законодавства застосовувався метод порівняльного вивчення правового досвіду різних країн, їх історична, географічна, природна, культурологічна й економічна близькість.

Але гармонізація окремих інститутів національного та європейського права не може здійснюватися механічно. Вдалим прикладом застосування засад гармонізації є законодавство у галузі протидії

¹ Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом / Ю. Шемшученко // Вісн. Акад. прав. наук України. — 2004. — № 3. — С. 108.

² Там само. — С. 110.

організованій злочинності та корупції. Нечіткість положень, неоднозначність дій за національним та міжнародним антикорупційним законодавством утворює хибне уявлення про рівень поширення корупції в Україні та ефективність боротьби з цим явищем, призводить до його неоднозначного трактування та уникнення адекватної відповідальності¹.

Так, у більшості країн об'єднаної Європи корупційне діяння не вважається лише адміністративним правопорушенням². З метою урегулювання питання відповідальності за корупційні правопорушення, які згідно з чинним Законом України «Про боротьбу з корупцією» не мали чітких рамок, які б розділяли поняття адміністративного та кримінального характеру корупційного діяння, Міністерством юстиції України розроблено і парламентом вже прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»³. Щодо приведення законодавства України у відповідність до положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенції ООН проти корупції прийнято Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень»⁴. На сьогодні, відповідно до вимог РЄ, на виконання зобов'язань українським парламентом прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції»⁵. Слід зазначити, що всі вищезгадані прийняті закони вводяться в дію з 1 січня 2010 р.

¹ Актуальні проблеми протидії тероризму і злочинності у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України: Рекомендації Міжнар. наук.-практ. конф. // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 1 (7). – С. 79.

² Безрутенко В. С. Посилення боротьби з корупцією як одна з проблем вдосконалення оперативно-розшукової діяльності [Електронний ресурс] / Володимир Сергійович Безрутенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. – К. : Міжвід. наук.-дослід. центр пробл. бор. з орг. злочин. РНБО України. – 2006. – Вип. 14. – Режим доступу до журн.: http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/14text/g14_24.htm.

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 11.06.2009 р. № 1508-VI // Голос України. – 2009. – 18 лип. (№ 132). – С. 16–18.

⁴ Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень : Закон України від 11.06.2009 р. № 1507-VI // Голос України. – 2009. – 18 лип. (№ 132). – С. 15–16.

⁵ Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009 р. № 1506-VI // Голос України. – 2009. – 18 лип. (№ 132). – С. 12–14.

Одним із чотирьох чинників, що перешкоджає гармонізації законодавства України із законодавством ЄС, є відсутність універсальних організаційних механізмів гармонізації відповідних правових систем.

Як слушно зазначає Ю. Шемшученко, поки що є істотні недоліки в теоретичному розв'язанні відповідних проблем, які стримують їх практичне вирішення. Зокрема, це стосується поняття європейського права, юридичної термінології, адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу¹.

На думку В. Лунєєва, утримання національної та транснаціональної злочинності на рівні соціальної прийнятності в країні потребує послідовного усунення із законодавства різних галузей права криміногенних і корупціогенних положень, які сприяють безкарному вчиненню злочинів².

Влада загрузнула в корупції. Традиційна боротьба із злочинністю малоефективна. Кримінальне покарання своїх завдань по боротьбі зі злочинністю не виконує. Запобігання злочинності дотепер не займає соціально значущого становища. У деяких країнах до половини населення (якщо не рахувати латентних злочинців) в тій чи іншій мірі притягувалося до кримінальної відповідальності³.

Усе це накладається на недостатню спроможність демократичних інститутів, їхню корумпованість. На засіданні ради з прав людини ООН 09.03.2009 р. прозвучала занепокоєність із приводу «нестримної корупції в Україні, що просякнула всю правоохоронну систему»⁴.

Тому слід наголосити, що потребує поглиблення співпраця з Радою Європи у рамках роботи GRECO (група держав з протидії корупції РЄ).

¹ Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом / Ю. Шемшученко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2004. – № 3. – С. 106–112.

² Лунєєв В. В. Епоха глобалізації и преступность : монография / Виктор Васильевич Лунєєв. – М. : Норма, 2007. – С. 267.

³ Там само. – С. 269.

⁴ Горбулін В. Українська політика національної безпеки України: актуальні виклики – адекватні відповіді [Електронний ресурс] / Володимир Горбулін, Олександр Литвиненко // Дзеркало тижня. – 2009. – 28 берез. – 4 квіт. (№ 11). – Режим доступу до газ.: <http://www.dt.ua/1000/1600/65774/>.

У червні 2009 р. оприлюднений Звіт Групи держав Ради Європи проти корупції. Його мета полягає в оцінці заходів, ужитих органами влади України задля виконання антикорупційних рекомендацій, складених GRECO за підсумками двох раундів оцінювання України. Оцінювання охоплювало період по 2006 р. включно та містило 25 рекомендацій й одне застереження, обов'язкове для виконання Україною як членом GRECO. У своєму звіті про виконання Україною антикорупційних рекомендацій GRECO робить висновок, що Україна повністю виконала 8 рекомендацій та 17 — частково. Крім того, GRECO відзначає швидке створення Україною антикорупційного органу, встановлення тісного співробітництва в антикорупційній сфері як з окремими державами, так і з міжнародними організаціями. Зокрема, на думку GRECO, питанням особливої ваги є перетворення новоствореного антикорупційного органу на реально діючу інституцію¹.

Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для всіх країн-членів стандарти. Однак на даний час залишається невирішеним питання втілення відповідних норм у національне законодавство, узгодження оцінювання та можливостей вітчизняного законодавства у сфері протидії корупції із законодавством Європейського Союзу. Зокрема, після ратифікації Верховною Радою України таких документів, як, наприклад, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією², Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією³, низки рекомендацій та резолюцій багато їх положень не виконуються, оскільки не внесені відповідні зміни до

кримінального, кримінально-процесуального законодавства та до інших нормативних актів.

Якщо проаналізувати оцінки досліджень, проведених останнім часом міжнародною спільнотою, то, як свідчить американська державна корпорація «Виклики тисячоліття», Україна визнана такою країною, що не може увійти до європейської спільноти лише через один чинник — через корупцію. Саме на її подолання мають бути спрямовані дії і рішення всіх органів державної влади. Якщо говорити про корупцію на різних рівнях влади, то однією з форм проявів корупції у законодавчій гілці влади є лобізм¹.

У більшості європейських країн спеціальних законів про лобізм немає, проте є низка норм, які регулюють таку діяльність. Наприклад, у ФРН вони присутні в прийнятих у 1972 р. Кодексі поведінки члена Бундестагу і Положенні про реєстрацію союзів і їх представників при Бундестазі. Найважливіший серед них — Єдине положення про федеральні міністерства. Існує також Регламент діяльності німецького Бундестагу. Регулювання лобізму в ЄС фактично почалося у 1989 р., коли представник Бельгії М. Галлі запропонував Європарламенту скласти кодекс поведінки й відкритий реєстр лобістів. Цей кодекс був затверджений Європарламентом у травні 1997 р.²

У Франції діє Соціально-економічна рада, передбачена Конституцією 1958 р. Вона виконує роль своєрідного «лобістського парламенту». Подібні органи діють також у Австрії та Нідерландах³.

У 1999 р. у Литві була схвалена комплексна програма запобігання організованій злочинності і корупції. Прийняті також новий кримінальний і кримінально-процесуальний кодекси, які розроблено з урахуванням найкращого західного досвіду. Конгресом Литви прийняті й інші проекти законів у галузі запобігання корупції, а саме: закон про декларування власності і доходів резидентів; закон про узгодження державними службовцями публічних і приватних інтересів на державній службі; закон про суспільну відповідаль-

¹ Мін'юст: Оприлюднено звіт GRECO про виконання Україною антикорупційних рекомендацій [Електронний ресурс] : [09.06.2009 р., 15:40] // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=221005778&cat_id=35884. – Заголовок з екрана.

² Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : від 27.01.1999 р. : ред. від 18.10.2006 р. : офіц. пер. // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_101. – Заголовок з екрана.

³ Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : прийнята 04.11.1999 р. : ред. від 16.03.2005 р. : офіц. пер. // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_102. – Заголовок з екрана.

¹ Ємельянова І. Концептуальні засади боротьби з корупцією / Інна Ємельянова // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 1 (7). – С. 51–52.

² Колесник Р. Лобізм по-європейськи / Роман Колесник // Нар. депутат. – 2006. – № 7. – С. 30, 31.

³ Там само. – С. 32.

ність; закон про фінансування політичних партій і політичних організацій; закон про запобігання відмиванню грошей тощо¹. У даний час розробляється проект Закону «Про лобізм», а також планується прийняття нового міжгалузевого Закону «Про боротьбу із корупцією», до якого буде включено комплексні заходи із протидії цьому явищу.

Так, 4 вересня 2009 р. Міністерство юстиції України опублікувало для обговорення проект Закону України «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів» («Про лобіювання»). Проектом визначається низка термінів, а саме: «лобіювання», «лобістська діяльність», «лобістський контакт», «мета лобіювання», «методи лобіювання» та ін. У ньому вказано, що дія відповідного Закону буде поширюватись на суб'єктів лобістської діяльності, зареєстрованих у встановленому порядку, з метою здійснення легітимного впливу на органи державної влади під час прийняття ними нормативно-правових актів².

У п. 8 Рекомендацій відносно міжнародного співробітництва в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку, що прийняті Резолюцією 45/107 Генеральної Асамблеї ООН на 68-му пленарному засіданні, йдеться про те, що корупція серед державних службових осіб може звести нанівець потенційну ефективність всіх видів урядових програм, призвести до важкого розвитку та створити загрозу для окремих осіб та груп осіб. Наголошується, що особливо важливо, щоб всі держави: а) проаналізували адекватність свого кримінального законодавства, включаючи процесуальні норми, з тим щоб реагувати на всі види корупції та відповідні дії, які сприяють корупції, і застосували санкції, які забезпечать належне стримування; б) розробили адмі-

¹ Statement of Lithuania. The system of prevention and control of organised crime and corruption in Lithuania [Електронний ресурс] : 10th United Nations Congress on crime prevention and the treatment of offenders, Vienna, 10–17 April 2000 // United Nations Crime and Justice Information Network. – Режим доступу: www.uncjin.org/Documents/10thcongress/10cStatements/lithuania15.pdf. – Заголовок з екрана.

² Проект Закону «Про лобіювання» опубліковано для обговорення [Електронний ресурс] : [09.09.2009 г.] // ЕВА: European Business Association. Лобі-новини. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/ua/services/lobbying/newsbits>. – Заголовок з екрана.

ністративні та регулятивні механізми для запобігання корупції або зловживанню владою; в) встановили процедури виявлення, розслідування та засудження корумпованих службових осіб; г) розробили правові положення для конфіскації засобів та майна, набутих у результаті корупції; д) застосували належні заходи щодо підприємств, причетних до корупції¹.

Зокрема, пропонується допомога країнам у цих зусиллях, включаючи розробку керівництва щодо боротьби з корупцією, та наданні спеціалізованої підготовки суддям та особам, які здійснюють судове переслідування, щоб вони могли зі знанням справи займатися технічними аспектами корупції та були знайомі з досвідом роботи спеціальних судових органів, які розглядають такі справи².

Важливою у цьому зв'язку є розробка спеціальної програми запобігання і протидії організованій злочинності і корупції.

Окремим напрямом реалізації заходів подолання та запобігання корупції є розроблення методичних рекомендацій для державних службовців з питань розв'язання конфліктів інтересів, дотримання етичних норм у своїй діяльності, притягнення винних до відповідальності за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, з інших питань, спрямованих на боротьбу з корупцією, а також складання переліку посад державних службовців, які працюють у сферах, де існує високий ризик корупційних діянь, *впровадження* (курсив наш. — Т. Д.) процедурних заходів, що запобігатимуть проявам корупції в процесі виконання ними службових обов'язків³. Доречним було б застосування цього позитивного

¹ Рекомендации относительно международного сотрудничества в области предупреждения преступности и уголовного правосудия в контексте развития [Електронний ресурс] : приняты Резолюцией 45/107 Ген. Ассамблеи ООН на 68-м пленар. заседании : (14 дек. 1990 г.) : по состоянию на 27 марта 2007 г. // Законы Украины. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/tpart17/isx17190.htm>. – Заголовок з екрана.

² Там само.

³ Гончарук Г. О. Реалізація заходів подолання та попередження корупції в органах державної влади [Електронний ресурс] / Геннадій Олексійович Гончарук // Міністерство юстиції України. Державний департамент з питань адаптації законодавства : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/6678>. – Заголовок з екрана.

досвіду в Україні, бо у нас в країні не існує спеціалізованих органів з чіткою організаційною структурою, які б ставили на меті боротьбу з корупцією.

Отже, для ефективного співробітництва у сфері протидії корупції в Україні необхідно гармонізувати законодавчу базу та забезпечити імплементацію і застосування цих стандартів у практичній діяльності як правоохоронних органів, так й інших державних інституцій, діяльність яких спрямована на зменшення рівня корупції.

Рекомендовано до друку на засіданні лабораторії дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю ІВПЗ АПРН України (протокол № 8 від 9 вересня 2009 р.).

Рецензент — кандидат юридичних наук О. Ю. Шостко.

УДК 343.8

Р. В. Кузнєцов, суддя Слов'янського міськрайонного суду Донецької області, здобувач Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ЯКОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Постановка проблеми. Одним з основних та невід'ємних прав засуджених, безперечно, є право на отримання правової допомоги. У свою чергу, реалізація цих прав залежить перш за все від якості кримінально-виконавчого законодавства, оскільки саме вона і є тим фундаментом, на якому базується ефективна кримінально-виконавча діяльність.

Забезпечення реалізації права на правову допомогу набуває особливо важливого значення з урахуванням недосконалості кримінально-виконавчого законодавства та існуючої практики його застосування в сучасній системі виконання кримінальних покарань, а також необхідності виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи. І хоча право на правову допомогу в Україні визнається за невід'ємне право громадянина, мають місце непоодинокі випадки його обмеження чи взагалі скасування щодо засуджених до позбавлення волі, що певною мірою зумовлене й низькою якістю відповідного законодавства та нормативно-правових актів.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі аспекти якості кримінально-виконавчого (виправно-трудового) законодавства були предметом наукових досліджень таких вчених, як І. Г. Богатирьов, Є. М. Бодюл, О. М. Джужа, Т. А. Денисова, О. Г. Колб, І. І. Котюк, О. М. Костенко, А. Х. Степанюк та ін. Питання забезпечення реалізації прав і свобод особами, засудженими до різних видів кримінальних покарань, порушувались у наукових публікаціях В. А. Бадири, О. В. Лисодєда, Л. П. Оніки, М. В. Романова, В. М. Трубникова, В. П. Філонова, А. І. Фролова, М. П. Черненка та ін. Натомість